

Toplumun Az Bilinen Yüzü: Üstün Zekâlı-Üstün Yetenekli Çocuklar ve Hemşirelik

Less Known Side of the Society: The Gifted-Talend Children and the Nursing: Review

Birsen BİLGEN SIVRI,^a
Suzan YILDIZ^b

^aHemşirelik Bölümü,
Mevlana Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu,
Konya

^bİstanbul Üniversitesi
Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi,
İstanbul

Geliş Tarihi/Received: 11.05.2015
Kabul Tarihi/Accepted: 22.09.2015

*Bu çalışma, "2. World Conference on
Health Sciences (30 Nisan-2 Mayıs 2015,
Kuşadası)"de sözel olarak sunulmuştur.*

Yazışma Adresi/Correspondence:
Birsen BİLGEN SIVRI
Mevlana Üniversitesi
Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu,
Hemşirelik Bölümü, Konya,
TÜRKİYE/TURKEY
oneyou2009@gmail.com

ÖZET Üstün yetenekli çocuklar, toplumda gizli kalmış, keşfedilmeyi bekleyen değerli bir maden gibi insanlığa hizmet etmeye aday, dünyamızı daha yaşanılır kılmak için içtenlikle çalışabilecek gönüllülerdir. Fakat bu çocuklar, olumsuz şartlar nedeni ile doğuştan sahip oldukları üstün yeteneklerini kaybetme veya yanlış yönlendirilmeyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu gibi olumsuz durumların ortaya çıkmaması veya daha etkili bir şekilde baş edilebilmesi için, üstün yetenekli çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâline ulaşabilmelerinde herkesin üzerine düşeni yapması önem arz etmektedir. Çocukların gelişimleri ne kadar iyi gözlemlenirse onların gelişimindeki farklılığı ortaya çıkarmak, alınabilecek önlemleri ve fırsatları araştırmak da o kadar kolay olacaktır. Çocukla yolu kesişen pediatri hemşirelerinden öğretmenlere, hekimlere kadar pek çok meslek grubu, multidisipliner bir yaklaşımla üzerine düşen sorumluluğun bilincinde olarak iş birliği içerisinde hareket etmelidir. Bu çalışmanın amacı, üstün yetenekli çocukları ve özelliklerini tanıtmak, üstün yeteneklilerin ve ailelerinin yaşadığı sorunlara, bu sorunlar doğrultusunda yapılabilecekler ve hemşireler olarak neler yapabileceklerimize dikkat çekmektir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynler; hemşirelik

ABSTRACT The gifted children are volunteers who are -like a precious but hidden mine in the society to be discovered- candidate in order to serve for humanity and can earnestly work in order to make our world livable. But; these children may face the danger to lose their innate gifted talent due to negative circumstances or to get wrong guidance. In order to prevent such negative circumstances or in order to cope with them more efficiently; it is highly important for everyone to do their parts in order to provide these children with a full physical, psychological and social comfort. The better the development of the children is observed, the easier it will be to create the awareness towards their development and to investigate the measures to be taken and opportunities. A broad range of professions -from pediatric nurses, teachers to physicians- should collaboratively act through a multidisciplinary approach and knowing their responsibilities. The current article aimed at discovering the gifted children and their characteristics, drawing attention to the problems experienced by the gifted children and their families and emphasizing what could be done and what nurses could do about these problems.

Key Words: Parents; nursing

Türkiye Klinikleri J Nurs Sci 2016;8(3):246-56

Geçmişten günümüze tarihsel sürece bakıldığında, üstün ve özel yetenekli bireyler toplumun her zaman dikkatini çekmiştir. Bu amaçla pek çok devlet, yönetimlerini devam ettirecek liderleri ve yönetim kadrolarını oluşturmak, bilimden askeri birimlere kadar çeşitli alanlarda üstün ve özel yetenekli bu insanlardan yararlanmak istemişlerdir.

doi: 10.5336/nurses.2015-45893

Copyright © 2016 by Türkiye Klinikleri

Üstün yetenekli çocukların ileride önemli roller oynayacak erişkinler hâline getirilebilmesi ve özel eğitim programlarına alınabilmesi için önce, onların erkenden bulunması, doğru tanı konulması gerekmektedir. Ancak bu çocukların tespit edilip tanılanması kolay olmamaktadır. Bu çocukların bazıları üstün gelişimleri ve başarılarıyla daha kolay tanılanabilmektedir. Fakat bazılarının küçük yaşlarda üstün ve özel yetenekleri tanılanamayıp, yeteneklerinin geliştirilmesine imkân bulunamamaktadır.¹ Yeteneği fark edilmeyen üstün ve özel yetenekli çocukların çoğu, emsallerinden farklı olması sebebiyle sosyal hayatta kabul edilmeyeceğini düşünerek veya arkadaşlarının baskısıyla yeteneklerini saklamayı tercih edebilmektedir. Çeşitli nedenlerle üstün yetenekli olduğunu saklamayı tercih eden çocuklar, okullarının ilk yıllarında tanılanmalıdır, aksi hâlde gelecek yıllarda bu yetenekleri hiçbir zaman fark edilemeyebilir.²

Üstün ve özel yetenekli çocukların farklı özellikler göstermesinden dolayı, eğitimlerinin de farklı olmasının gerektiği düşünülerek tarih boyunca çeşitli çalışmalar yapılmıştır.³ Ancak, bu çalışmalarda sadece belli başlı ülkelerin başarılı olduğu görülmüştür. Her çocuğun özel gereksinimleri doğrultusunda eğitim alma hakkının bir çocuk hakkı olduğu düşünüldüğünde, dünyada adını bilmediğimiz pek çok üstün zekâlı çocuğun o kadar da şanslı olmadığı söylenebilir.⁴ Şanssız gruba giren pek çok çocuğun ve ailesinin sesinin duyurulmasında öncülük etme isteği adına böyle bir makalenin yazılması gerektiği düşünülmüştür. Bu çalışmanın amacı; üstün zekâlı-üstün yetenekli çocukların özelliklerine, tanılanmalarından eğitim almalarına kadarki süreçte karşılaştıkları sorunlara ve çözüm önerilerine, üstün zekâlı-yetenekli çocuğun ve ailenin hemşirelik bakımındaki rolüne değinmektir. Bu bağlamda üstün zekâlı-yetenekli çocukların tanılanmasından yönlendirilmesine kadar hemşirelerin neler yapabileceği konusunda rehberlik edeceği düşünülmektedir.

■ ZEKÂ, ÜSTÜN ZEKÂ, ÜSTÜN YETENEK NEDİR?

Zekâ, birçok bilim adamının üzerinde yıllardır çalıştığı soyut bir kavramdır.² Tarihte zekâ kavramına ilişkin ilk bilimsel çalışmanın Francis Galton (1822-

1911) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Galton, dünyada yer alan bilgilerin duyu organları aracılığıyla beyne ulaştırıldığını ve buna bağlı olarak algılamada farklılıklar ortaya çıktığını ifade etmiştir.³ Alfred Binet'e göre zekâ, "*iyi muhakeme edebilme, iyi hüküm verebilme ve eleştirel görüşe sahip olma*" şeklinde tanımlanmıştır.⁴ Binet, Simon ile 1905 yılında ilk zekâ testini geliştirmiştir. "Binet-Simon Ölçeği" olarak bilinen test, 20. yüzyıl boyunca zekâ alanında yapılan çalışmalara öncülük etmiştir.⁵ Gardner ise geleneksel yaklaşımın aksine zekânın tek bir faktörle açıklanamayacağını vurgulayarak zekâyı "problem çözme kapasitesi ya da bir veya daha fazla kültürel yapıda değeri olan bir ürün ortaya koyabilme gücü" olarak tanımlamıştır.⁶ Farklı tanımları olmasına karşın, zekânın geliştirilebilecek bir kapasite ya da potansiyel olduğu genel kabul gören bir yaklaşımdır.

Zekânın tanımında olduğu gibi, kaynağı belirleyen etkenleri konusunda da tartışmalar devam etmektedir. Buna göre ilki; zekânın kalıtsal olduğu ve çevresel etkenlerin etkisinin olmadığı görüşü, diğeri ise çevresel etkenlerin zekânın belirleyicisi olduğu görüşüdür.^{2,7} Son yıllarda yapılan çalışmalar, çevresel faktörlerin de zekâyı belirleyen ölçütlerden biri olduğunu göstermektedir.^{5,6,8}

Zekâ ve yetenek dikkate alındığında, akranlarına nazaran çok sayıda farklı özelliğe sahip çocuklar "üstün" olarak adlandırılmaktadır.^{5,7,8} Geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde zekâ tanımlarının daha da genişlediği, "üstün zekâ" kavramı yerine üstün "yetenek kavramı"nın kullanımının daha çok tercih edildiği görülmektedir.⁵ Bu çocukların akranlarına göre farklı fiziksel, bilişsel ve sosyal-duygusal gelişimsel özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikleri ve çocuğun sahip olduğu zekâ potansiyelini besleyen en önemli kaynağın sosyal çevre olduğu düşünülmektedir. Zenginleştirilmiş çevre ve ortam çocuğun zekâ potansiyelini geliştirirken, sosyal çevresindeki bireyler ile etkileşimi ve yaşantısı da sosyal özelliklerine yön verebilmektedir.⁸

"Üstün ve özel yetenekli çocuk; Zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda yaşantılarına göre yüksek düzeyde başarı gösterdiği, alan ve konu uzmanları tarafından be-

lirlenen çocuklardır” olarak tanımlanmaktadır.⁸ Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Eğitim Komisyonunun tanımına göre ise “Seçkin yeteneklerinden dolayı yüksek seviyeli iş yapmaya yeterli olduğu, bu alanda, profesyonel olarak bilinen kişiler tarafından belirlenmiş çocuk üstün yetenekli çocuktur” denilmektedir.⁹ Bu çocuklar ilgilendikleri resim, müzik, bilim gibi alanların yanında, bunlarla ilişkili olarak birçok özellik sergilemektedirler. Üstün ve özel yetenekli çocuklar olağanüstü liderlik yeteneğini, çok iyi müzik, resim, drama yeteneğini, yaşitlarının daha ilerisinde matematik, okuma, belli psikomotor becerilerini, icatçılığını, sosyal haksızlıklara aşırı tepkisini ve tüm bu yeteneklerin bileşimini gösterirler.⁵ Dünya Konseyi ise “üstün zekâli ve yetenekli (gifted and talented)” terimini tercih etmektedir.

ÜSTÜN ZEKÂLI VE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Her toplumun her kuşağında böyle gizli kalmış, keşfedilmeden eriyip gitmiş pek çok yetenekli birey bulunmaktadır. Sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyi düşük ailelerde, azınlık gruplarında, okula gidememiş ya da çok erken ayrılmak zorunda kalmış olanlarda üstün yeteneklerin fark edilmesi daha güç olmaktadır. Hatta okula devam edenler arasında farkına varılmayıp tersine kanılarla damgalanmış, gerçek yetenekleri sonradan ortaya çıkmış olanlar da bulunabilmektedir. Galton, Churchill, Edison bu gruba verilebilecek örneklerdendir. Bu bakımdan üstün yeteneklilerin belirlenmesi önemli bir konu olmaktadır.^{8,10}

Üstün yetenekli çocukların yaklaşık yarısı, okula gitmeden önce okumayı öğrenmekte, bağımsız olarak çalışmaya ve araştırmaya da daha erken yaşta başlamaktadırlar. Bu bitip tükenmek bilmeyen enerjileri sebebiyle yanlış olarak bazen kendilerinin hiperaktif olduğu söylenir. Daha az uykuya ihtiyaç duyarlar.⁸ Görev ve problemleri organizeli, hedefli ve verimli bir şekilde ele alarak çözerler. Öğrenme, araştırma ve keşfetme konusunda kendine özgü yöntemleri mevcuttur.^{11,12} Hayal güçleri çok iyidir ve hayali arkadaşları olabilir. Üstün hafıza ve muhakeme gücüne sahiptirler, çabuk öğrenirler, kelime hazineleri geniştir.

Akranlarına kıyasla oldukça uzun ve karmaşık cümle kurarlar.¹² Birçok farklı alana ilgi duyarlar.⁸ Aynı anda birden fazla işle meşgul olabilirler, hem işiyle meşgul olup hem de kendisine yöneltilen soruları çok mantıklı olarak cevaplarlar. Rutin ödevlerden çabuk sıkılıp, işleri kendi bildikleri gibi yapmak isterler. Çok meraklıdırlar ve karmaşık sorular sorarlar. Kolay sıkılırlar ve dikkat süreleri kısadır.^{8,10,12} Ancak ilgili oldukları konular üzerine uzun süre dikkat kesilebilirler. Çoğu faaliyette lider konumundadırlar. Başkalarının sistem ve fikirlerini hemen kabul etmezler. Nesnelere estetik yanlarını keşfetmeye çalışırlar.¹² En iyi olmak için büyük bir istek duyarlar. Kendileri için tespit ettikleri standartlar oldukça yüksektir. Duyarlıdırlar, kolaylıkla incinebilirler. Merhamet duyguları güçlüdür, mükemmeliyetçidirler, duygusal olarak yoğun ve ahlâkî meselelere duyarlıdırlar. Merak duyguları güçlüdür; ilgi duydukları alanlarda sebatkârdırlar. Oyun ya da etkinliklerde yaşça kendilerinden daha büyük olanları ya da yetişkinleri tercih ederler.^{8,10,13} Mizah duyguları daha gelişkindir. İyi birer gözlemcidirler, imgeleme güçleri (düşündükleri olay ya da durumun hayalini zihinde canlandırabilme yetenekleri) oldukça dinamik ve canlıdır. Soyutlama ve genelleştirme yapabilirler. Yaratıcıdırlar, esnek düşünebilirler; dolayısıyla bir problemi farklı açılardan algılayıp, geniş bir bakış açısıyla uygun seçimler yapabilirler. Felsefi düşünme gücüne sahiptirler. Erken yaşlardan itibaren evren, din, mitolojiler hakkında düşünebilir ve sorular sorabilirler.^{8,10,14}

Literatürde, genellikle üstün yetenekli çocukların gelişim aşamalarına, yaşamlarının ilk yıllarından itibaren gelişim standartları gösterenlere göre daha hızlı ulaştıkları ve “intelligence quotient (IQ)”si yükseldikçe de hızının arttığı vurgulanmıştır. Ancak üstün yeteneklilik tiplerine göre bu hızlı ilerleme özelliği değişebilmekte, özel bir alanda yetenekli olan çocuğun tüm gelişim alanlarında üstün olması beklenmemelidir.^{8,15}

ÜSTÜN YETENEKLİ VE ÜSTÜN ZEKÂLILARIN TANILANMASI

Doğumdan itibaren beynimizde yüz milyarlarca nöron, sinir hücresi bulunmaktadır. Yaş ilerledikçe

bu nöronlar uyarıcı almadıklarında ölmeye başlamaktadır. Erken yaşlarda beyne ne kadar çok uyarıcı gönderilirse zekâ katsayısı o kadar yükselmektedir. Bu nedenle üstün yetenekli çocukların okul öncesi dönemden itibaren saptanması ve eğitim almaları çok önemlidir. İsrail, ABD gibi ülkelerde okul öncesi ölçme araç-gereçlerinin çok fazla olduğu ve en büyük yatırımın okul öncesine yapıldığı görülmektedir.^{8,10}

Çocukların sahip oldukları yeteneklerin erken belirlenmesi sadece çocuk için değil, çocukla ilgilenen herkes için önem arz etmektedir. Erken tanılama; çocuğun sahip olduğu potansiyelini teşvik ederek düzenli bir çalışma sistemi benimsemesine yardımcı olabilmekte; aile ve öğretmenlerin, çocuğun ilgi ve yeteneklerini en üst düzeyde kullanması yönünde destek sağlayıcı düzenlemeler yapmalarına sebep olmaktadır.¹⁶

Üstün ve özel yetenekli öğrencilerin saptanmasında zekâ testleri olarak bilinen IQ testlerinden yararlanılmaktadır. Bunlar;

- Grup zekâ testleri,
- Grup başarı testleri,
- Bireysel zekâ testleri,
- Yaratıcılık testleri,
- Kritik düşünme testleri,
- Resim, müzik gibi özel alanları değerlendirmek/ölçmek için geliştirilmiş testlerdir.^{8,10}

Literatür incelendiğinde, geçmişten günümüze kadar çok fazla sayıda zekâ testinin geliştirildiği (Stanford Binet, WISC-R, Cattell vb.) ve hâlen geliştirilmeye devam edildiği görülmektedir. Ancak şu unutulmamalıdır ki, hiçbir zekâ testi, bütün bilişsel fonksiyonları ve zekâ düzeyini tam olarak ölçebilecek özelliğe sahip değildir.⁸ Bu nedenle üstün

yetenekliliğin ve üstün zekâlılığın saptanmasında birçok değerlendirme aracının bir arada kullanılması daha güvenilir sonuçlar vereceği düşünülebilir.

Üstün yetenekli ve üstün zekâlıların sınıflandırılmasında, yapılan testlerin sonucunda gruplara ayrıldığı görülmektedir (Tablo 1).

Ülkemizde 2009-2010 eğitim-öğretim yılında, ilköğretim birinci, ikinci, üçüncü sınıf düzeyinde yapılan ve 40 ili kapsayan tanılama sonuçlarına göre, 1.317.451 kişiden 1.770'i üstün yetenekli birey olarak tanılanmıştır. Her toplumun %2'sinin "üstün yetenekli bireyler"den oluştuğu düşünce-sinden yola çıkarak, üstün yetenekli öğrenci sayısı toplam öğrenci sayısının %2'sine tekabül etmesi gerekirken, binde 1'ine tekabül etmiştir.³ Sonuç olarak, belirtilen sınıf düzeylerinde 24.579 üstün yetenekli öğrenci keşfedilmeyi beklemektedir.^{8,10}

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÜSTÜN YETENEKLİLERE SAĞLANAN HİZMETLER NELERDİR?

"Belirli ölçeklerle üstün ve özel yetenekli olduğu kanıtlanan çocuklar için farklı olarak ne yapılabilir?" sorusu akla gelmiş ve araştırmalara konu olmuştur. Normal bir çocuktan çok daha farklı bir yapıya sahip olan üstün ve özel yetenekli çocukların eğitiminin de farklı olmasının gerekliliği kanıtlanmıştır.¹⁰

Üstün yetenekli öğrenciler, özellikleri nedeni ile kendi potansiyellerini geliştiren farklı eğitsel programlarla desteklenmeye ihtiyaç duymaktadırlar.^{17,18} Buna paralel olarak, üstün yeteneklilerin eğitimine yönelik programların desteklenmesi için bu öğrencilerin özellikleri ve kendine özgü ihtiyaçları hakkında ortak bir farkındalığın ülke gene-

TABLO 1: Üstün yetenekli ve üstün zekâlıların sınıflandırılması.^{5,8,10}

Üstün yeteneklilik düzeyi	Zekâ bölümü	Yaygınlık oranı
Hafif düzeyde üstün yetenekli (mildly gifted)	115-129	1:40
Normal üstün yetenekli (moderately gifted)	130-144	1:40-1:1.000
Çok üstün yetenekli (highly gifted)	145-159	1:1.000-1:10.000
Olağanüstü üstün yetenekli (exceptional gifted)	160-179	1:10.000-1:1 milyon
Dahi seviyesinde üstün yetenekli (profoundly gifted)	180+	1: 1 milyon

linde oluşması gerekmektedir.¹⁹ Üstün yeteneklilerin normal bireylerden farklı olarak sahip oldukları özelliklerinin bilinmesi, bu bireylere yönelik politikaların oluşturulması açısından da önem arz etmektedir.^{8,10} Üstün yetenekli çocuklar yukarıda belirtilen özelliklere ve bunları geliştirebilecek potansiyele sahip bireylerdir.²⁰

ABD’de bazı üniversiteler bünyesinde araştırma, eğitim etkinlikleri ya da öğretmenlere hizmet-içi eğitim sunan merkezler vardır. Bunlar arasında Connecticut Üniversitesinin CONFRACTUTE (zenginleştirme-tabanlı farklılaştırılmış öğretim üzerinde uzun soluklu yaz enstitüsü) Programı, Perdue Üniversitesinde GERI (Gifted Education Research Institute-Üstün Yetenekliler Araştırma Enstitüsü), College William & Mary’de “Center for Gifted Education” (Üstün Yetenekliler Merkezi), Washington’da “Center for Capable Youth” (Yetenekli Gençler İçin Merkez) sayılabilir. ABD’de okulların ve merkezlerin yanı sıra ana-babaların oluşturduğu destek grupları, dernek ve vakıflar da üstün yeteneklilere yönelik yaz okulları, “mentor” larla çalışma ve zenginleştirme programları gibi etkinlikler düzenlemektedir. Bu tür kuruluşların önde gelenleri arasında “Council for Exceptional Children” (Üstün Yetenekli Çocuklar Konseyi), National Association for Gifted Children (Üstün Yetenekli Çocuklar Derneği) ve MENSA (Latince’de “masa” anlamına gelen Mensa topluluğu, tüm üyelerin eşit söz hakkına sahip olduğu yuvarlak masa toplantılarından almaktadır) bulunmaktadır.^{8,10,15} ABD’deki Ulusal Üstün Yetenekliler Araştırma Merkezi, ülke çapında politikalar geliştirme, kuramsal ve uygulamalı araştırmaları desteklemek ve yönlendirme; bilginin toplanmasını, işlenmesini ve yayın yoluyla dağıtımını sağlama, öncü ve deneysel uygulamalara fırsat verme gibi işlevlerinin yanı sıra, üstün yeteneklilere yönelik zenginleştirme etkinlikleri de düzenlemektedir.

İsrail, dünyada üstün yetenekli dahi çocukların eğitimine en geç başlayan (1970’lerde) ülkelerden biri olmasına rağmen, günümüzde üstün zekâlı dahi çocuklara en iyi eğitimi veren ülkedir. İsrail Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “Ulusal Üstün Zekâlılar Birliği” kurulmuş ve ülke genelinde farklı nitelikte programlar geliştirilmiş ve başlatılmıştır.

Bu programlar İsrail üniversiteleri tarafından da desteklenmiştir. Üstün zekâlıların eğitimi için; okuldan sonra ek faaliyetler, haftalık zenginleştirme programları, özel donanımlı okullarda özel sınıflar uygun hâle getirilmiştir. İsrail’de ülke çapında yapılan tanımlama aşamasından sonra nüfusun %1’lik dilimine giren çocuklar özel donanımlı okullarda özel sınıflarda eğitim görmeye başlarlar. Ülkede %3’lük dilime giren çocuklar ise okul sonrası ek çalışmalar ve zenginleştirme programlarına katılırlar. Yetenekli öğrenciler testlerden yüksek puan almasalar da sahip oldukları yeteneklerden dolayı BOYER okullarına alınabilmektedirler. Kudüs’te OFEK ismi ile bilinen çok özel bir dâhiler okulu vardır. Bu dâhiler okulunda seçilmiş profesörler ders vermektedir. Öğrenciler not tutmadan, zekâ ve mantık jimnastiği yaparak ve yaşayarak öğrenmektedirler. Genetik ve teknolojiye de bu okullarda çok önem verilmektedir. Üstün yetenekli çocukların eğitimleri okul öncesi dönemden başlayıp lisede devam etmektedir. Bunlardan birincisi; Kudüs’teki Boyer Okulu, ikincisi ise İsrail savunma kuvvetlerinin özel projesidir. Otuz yılı aşkın süredir özel eğitim veren Boyer Okulu özellikle üstün yeteneklilere ve uygun sosyal çevrede yetişmemiş gençlere eğitim sağlamaktadır. İkincisi ise İsrail’de lise 1. sınıftaki tüm öğrenciler arasından az sayıda üstün yetenekli ve yaratıcı genç erkekler seçilerek oluşturulan programdır. Bu öğrenciler için özel okullar ve müfredatlar oluşturulmuştur ve iki yıl süren hızlandırılmış akademik programa alınmaktadır. Eğitimler üniversite hocaları tarafından verilmektedir. Yoğun eğitim programı boyunca bu genç erkekler orduda yer almakta, eğitilmekte ve ileriki yıllarda ordunun bilimsel araştırmalarında yer almaktadırlar. Dünyaca ünlü İsrail gizli servisi Mossad ajanları da bu gençler arasından seçilmektedir. İsrail’de sadece üstün yetenekli çocuklar değil, bu çocukların aileleri de eğitilmekte, yasal olarak özel koruma altına alınmaktadır.^{8,10,21}

Ülkemize bakıldığında da tam tersi bir durumla karşılaşılmaktadır. Tarihte küçük yaşlardan itibaren özel yeteneklere göre eğitim veren Enderrun okullarını kuran ilk ülke Osmanlı İmparatorluğu olmasına rağmen, günümüzde tam olarak somut ve çözüm odaklı adımlar atılmadığı görül-

mektedir.^{8,10,22} Günümüzde üstün yetenekli bireylerin eğitimini Bilim Sanat Merkezleri (BİLSEM) üstlenmiştir.²³ Ülkemizde herhangi bir eğitim kurumunda eğitim gören çocukları tanılamaya yönelik işlemler il veya ilçelerde bulunan Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM), kamu veya özelde bulunan psikologlar tarafından yapılmaktadır.^{8,10}

Türkiye’de BİLSEM’ler, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Genel Müdürlüğüne bağlı olarak açılan, örgün eğitim kurumları dışında faaliyet gösteren merkezlerdir. İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarına devam eden üstün ve özel yetenekli öğrencilerin yeteneklerini geliştirmek ve kapasitelerini en üst seviye çıkarmak, bu yeteneklerini kullanmak amacıyla kurulmuştur.²² Buradaki öğretmenler, serbest olarak, kendilerince önemli olan farklı durumları gözetererek, bazen çocuklardan gelen istekler doğrultusunda etkinliklerini ve amaçlarını oluşturmaktadırlar. Hazır ya da taslak bir etkinlik programları yoktur.^{8,10}

Türkiye’deki özel vakıfların üstün zekâlı çocukların eğitimi için kurmuş olduğu biri ilköğretim (Yeni Ufuklar Koleji), diğer ikisi ortaöğretim (Özel İnanç Vakfı Lisesi, Özel Coşku Koleji) ve bir anaokulu (Petek Anaokulu) bulunmaktadır. 1964 yılında bilim adamı ve araştırmacı yetiştirmek amacıyla kurulduğu belirtilen Ankara Fen Lisesi ve daha sonra açılan diğer fen liseleri, kadrolarının ve öğrenci seçim sisteminin sürekli değişmesinin yanı sıra donanımlarındaki eksikliklerden dolayı, kuruluşlarındaki amacına yönelik hizmetleri yok olduğundan, üstün yetenekli çocuklara eğitim veren kurumlar olma özellikleri tartışılabilir konuma gelmiştir.^{8,10,21}

Üstün yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili öğretmenlerin seçiminde dünyadaki ülkeler incelendiğinde, öğretmen eğitimlerinin nasıl olması gerektiği hususunda görüş ve uygulama birliği bulunmadığı belirlenmiştir. Örneğin; ABD, Kanada, İsviçre, İsveç ve İsrail’de üstün yetenekli öğrencilerle çalışacak öğretmenlerin eğitimine lisans düzeyinde başlanırken; Avustralya, Çin, Tayvan, Hollanda, İngiltere ve Rusya’da lisans eğitiminden sonra başlanmaktadır.^{8,23,24} Lisansüstü programlar ABD, Kanada, Avustralya, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde mevcuttur.^{23,24} Yukarıda sıralanan ül-

kelerin hepsinde öğretmen yetiştirilirken seminer veya sertifika programlarına başvurulmaktadır. Öte yandan, İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa, Belçika, Hırvatistan, Polonya, Danimarka ve Yunanistan’da ise üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin eğitimine yönelik özellikli herhangi bir çalışma saptanamamıştır.^{8,11} Türkiye’de lisans eğitimi olarak Bıruni Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Maltepe Üniversitesi ve Yakın Doğu Üniversitesinde “Üstün Zekâlılar Öğretmenliği” bölümü bulunmakta, ancak buradan mezun olanlar yine sınıf öğretmeni olarak atanabilmektedir. Lisansüstü düzeyde eğitim ise İstanbul ve Anadolu Üniversiteleri bünyesinde sürdürülmektedir. Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmenliği seçimi sonrası -göreve başlamadan önce- üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi konusunda sistematik olarak sunulan uzun veya kısa dönemli herhangi bir eğitim programı bulunmamaktadır. Aynı durum, sertifika programları için de geçerlidir.^{8,10,11,21}

Bunların yanında, seçerek öğrenci alan özel ilk ve ortaöğretim kurumlarında bu çocuklara yönelik olarak Zenginleştirilmiş Eğitim Programı (ZEP) adı altında kulüp faaliyetleriyle çocukların özel yeteneklerine göre ilgilenilmekte, yurt içi ve yurt dışında yapılan olimpiyatlara katılımları desteklenmektedir.

Sonuç olarak, kamu ya da özel olarak eğitim veren bu yerlerin sayısında giderek artış olsa bile, özellerin ücretli olması düşünüldüğünde, her çocuğun bu imkânlardan faydalanmakta eşit olanaklara sahip olmadığı düşünülebilir.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Üstün yetenekliler, toplumda gizli kalmış, keşfedilmeyi bekleyen değerli bir maden misali insanlığa hizmet etmeye aday, dünyamızı daha yaşanılır kılmak için içtenlikle çalışacak gönüllülerdir. Fakat olumsuz şartlar nedeni ile doğuştan getirdikleri üstün yeteneklerini kaybetme veya yanlış yönlendirme suretiyle zararlı sonuçlar doğurma gibi tehlikelerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu gibi olumsuz durumların ortaya çıkmaması veya daha etkili bir şekilde baş edilebilmesi için üstün yete-

neklî çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâline ulaşabilmelerinde herkesin üzerine düşeni yapması önem arz etmektedir.

Bilişsel olarak üstün olan ve yukarıda ifade edilen karakteristiklerin çoğuna sahip olan çocuklar birtakım sosyal ve duygusal problemler yaşayabilmektedirler. Bunun en önemli sebeplerinden biri üstün zekâlı çocukların eş zamanlı olmayan gelişim özellikleri sergilemeleridir.²⁵ Bu eş zamanlı olmayan gelişimin, çocuğun bilişsel, duygusal ve fiziksel gelişimleri eşit olmadığı zaman ortaya çıktığı söylenmektedir. Fiedler anlamlı sayıdaki üstün zekâlı çocuğun eş zamanlı olmayan gelişimi nedeni ile normal bir okul ortamında bile birçok psikososyal problem yaşadıklarını ve ciddi risk altında olduklarını söylemektedir. Buna ek olarak Fiedler, psikososyal problemler yaşayan üstün yetenekli çocukların bu problemlerinin erişkinlik dönemlerinde de devam ettiğini ve zamanla azalmadığını gösteren birçok çalışma olduğunu ifade etmiştir. Bu problemler, benlik saygısının gelişiminde aksaklıklar, mükemmeliyetçilik, yüksek başarı arzusu, akran ilişkilerinde zorluk, sosyal açıdan yetersiz davranışlar, davranış problemleri ve okul uyumsuzluğu olarak sıralanabilir.²¹

Üstün yetenekli bir çocuğa sahip olan anne-babaların kaygı ve beklentilerinin artması, öğretmenlerinin beklentilerinin yüksek olması ya da diğer çocukların kendilerine yönelik olumsuz tutumları, bu çocukların normal çocuklardan daha farklı sorunlarla baş etmelerini gerektirmektedir. Üst düzey empati becerileri ve olaylara farklı açılardan bakabilme becerilerini sıklıkla kullanmaları hem sorunlar karşısında daha güçlü olmalarını hem de benlik algılarını olumlu kılmalarını sağlamaktadır. Kendilerinden ve çeşitli yeteneklerini sergilemekten ve bunlara ilişkin çevresel geribildirimler ile aldıkları onaydan hoşnut olmaları da öz saygılarının kolayca düşmesini engellemektedir. Ancak zekâ düzeyi yükseldikçe, üstün yetenekli çocuklarla akranları arasındaki farklılıklar daha da artmaktadır. Bu farkın sonucunda, üstün yetenekli çocukların sosyal ilişkilerinde sorunlar, dışlanmışlık yaşaması ve öz saygılarının düşmesi olasılığı, özellikle 4-9 yaş arasında daha fazla görülmektedir.² Bu bireylerin doğru ve etkin bir biçimde belirlenip eğitilmeme-

leri durumunda o topluma zararlı bireyler hâline gelmeleri ve ruhsal problemlerle karşılaşma olasılıkları da yüksektir.^{10,20}

Üstün yetenekli çocuklar sosyal duyarlılıklarının yüksek olması sonucunda zaman zaman sosyal hayattan kopabilmektedirler. Düşünce ve duygularını paylaşabilecekleri kimselerin olmaması, onları zamanla yalnızlığa itebilmektedir.^{26,27} Üstün yetenekli bir çocuğun ifadesi, ne kadar yalnızlık duygusu yaşadığını gözler önüne sermektedir:

“Üstün zekâlı olduğum için, sınıfta öğretmenlerimin sorduğu soruları ilk önce ben cevaplıyorum. Bu da sınıftaki kız arkadaşarımla aramızın açılmasına neden oldu. Beni çok kıskandılar. Cevapları hep ben bildiğim için beni oyunda aralarına almak istemediler. Kendimi yalnız ve çaresiz hissediyorum. Neden böyle yapıyorlar anlamıyorum. Oysa ben onları çok seviyorum.”

Üstün yetenekliler, ilgi alanları ve duygusal konularla ilgili olarak mükemmeliyetçi bir yapıya sahiptirler.^{8,10,16,28} Mükemmeliyetçiliğinin sonucu bazen çocukların risk almaktan çekindikleri, sadece başarılı oldukları alanlara yoğunlaşabildikleri görülmektedir. Bu durum çocukların güçlü ve güçsüz yönlerini keşfetmelerini engelleyebileceği gibi, zayıf olduğu alanlarda özgüven eksikliğine neden olabilir. Yaptıkları işlerin sonucunda yapılan yanlışların da öğrenmenin bir süreci olduğunu anlatmak gerekmektedir. Literatür incelendiğinde kendilerini ifade etmekte sıkıntı yaşayan çocuklarda zamanla depresyon, stres, düşük benlik saygısı, akademik başarısızlık, hayal kırıklığı, içe kapanıklık, intihar gibi sorunlarla karşılaşılabilen düşünlüğünde sorunun ciddiyeti anlaşılabilir olur. Çocukların kendilerini ifade etmelerini desteklemekle, günlük tutmalarına izin vermekle olumlu sonuçlar alınacağı düşünülebilir.^{8,10,11,28}

Bu ve buna benzer sorunların çocuklarda geliştiğini anlamak için öncelikle yakınında bulunan herkese önemli sorumluluklar düşmektedir. Çünkü bu çocuklar kendisini hiç kimsenin anlamayacağını düşünerek paylaşmayıp, sorunlarını gizleyebilirler.

Sonuç olarak, gerek çocuktan gerekse diğer etmenlerden kaynaklı sorunların çözümlenmesine yönelik yapılacak faaliyetler ayrı basamaklar hâlinde ele alınmalıdır.

ÖNERİLER

ÜSTÜN YETENEKLİLERİN TANILANMASINA YÖNELİK ÖNERİLER

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihte ilk olarak kurduğu Enderun okullarında olduğu gibi okul öncesi dönemden itibaren bu çocukların tanılanması, bunun ülke genelinde zorunlu ve devletin kontrolünde yapılan ülke politikası hâline getirilmesi önerilebilir.

Çocukların hastalandıklarında ilk olarak aile hekimliğine başvurdukları düşünüldüğünde, burada çalışan doktor, hemşire veya ebeye üstün yetenekli çocukların özellikleri ve tanılanmasına yönelik hizmet içi eğitimler verilmelidir. Sağlık Bakanlığının bağışıklama programlarını desteklediği gibi, gelişimsel testlerin yapılmasını da desteklemesiyle anormal gelişim özelliği gösteren çocukların (otistik, zihinsel engelli, üstün yetenekli) erken dönemde saptanarak tanılanması, ileri testlerin yapılması için RAM'a, BİLSEM'lere yönlendirilmeleri sağlanabilir.

Çocuklara bakım veren çocuk servisleri, yetiştirme yurtları, yatılı bölge okullarında çalışan hemşirelere zaman zaman hizmet içi eğitimler verilmelidir.

Çocukların saptanmasında "özel bir ekip" oluşturularak diğer ülkelerde kullanılan testlerin bizim kültürümüze göre düzenlenerek geçerlilik ve güvenilirliklerinin yapıldıktan sonra uygulanması sağlanabilir.

Üstün zekâlılık-yeteneklilik tek bir testle değil, çok çeşitli ölçme araç-gereçleri kullanılarak saptanmalıdır.

TOPLUMSAL ÖNERİLER

Toplumumuzda bazı kişiler böyle çocukların eğitilmesiyle ülke yararı için neler yapılabileceğinden habersiz olduğu gibi, %2'yi oluşturan bir nüfus için çalışmaları gereksiz de görebilmektedirler. O nedenle toplumsal farkındalığın oluşturulması, sık sık gündeme getirilmesi, diğer ülkelerdeki çalışmaların bahsedilmesi önem arz etmektedir.

Ülke genelinde kamu spotu reklamları, sosyal medya, televizyon programlarında üstün yetenekli çocuklara değinilerek toplumun farkındalığının artırılması ve geliştirilmesi sağlanabilir.

Bu çocukların eğitimleri, yapacakları projeler ve araştırmalarda maddi desteğin sağlanmasına yönelik sosyal kampanyalar düzenlenebilir.

AİLELERE YÖNELİK ÖNERİLER

Üstün yetenekli bir çocuğa sahip olduğunu öğrenen ailelerde ilk etapta şok etkisi yaşanabilmektedir. Bundan sonra çocuklarına nasıl davranacaklarını, nasıl eğitim aldırabileceklerini bilememekte ya da hiç ilgilenemeyebilmektedirler. Bazı aileler bu durumu fazlasıyla abartıp, çocuklarından daha fazla beklenti içine girip, her konuda ondan başarı bekleyebilmekte, çocuklarının ailedeki yönetimi ele geçirmesine izin verebilmektedirler. O nedenle ailelerin eğitimi önem arz etmektedir.

Devletin engelli kapsamına giren çocuk ve ailelerine sağladığı maddi destekler (eğitim-öğretim ücreti, servis ücreti, özel merkezlerden faydalanma) üstün yetenekli öğrencilere de sağlanabilir. Bu konuda ailelerin devletin sunması gereken bu hizmetlerin farkında olması ve faydalanması sağlanabilir. Böylece çocukların eğitimine yönelik olarak gerekli materyal, özel eğitim imkânlarından faydalanmaları sağlanabilir.

Üstün yetenekli çocuğa yönelik ailelerin birbirleriyle iletişim kurabilmeleri ve sorunlarına çözümler üretilebilmesi için çocuk derneklerinin, web sayfasının ve üniversitelerin aktif destek vermeleri sağlanabilir.

Bu çocuklar için kamu okulları bazında sadece BİLSEM'lerin varlığı düşünüldüğünde, bu çocuklara yönelik özel olarak ilgilenen özel kolejlerde de eğitim alabilmeleri adına devletten ayrıca maddi destek almaları sağlanabilir.

Üstün yetenekli çocukların ailelerine, farklılığa uyumunu kolaylaştıracak, hem çocuğun hem de ailenin gereksinimlerini karşılamaya yardımcı olacak ve ailelerin karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmalarını kolaylaştıracak devlet desteğiyle yardımlar (psikolog desteği, eğitim seminerleri vb.) almaları sağlanabilir.

YASAL DÜZENLEMELERE YÖNELİK ÖNERİLER

Diğer ülkelerde olduğu gibi üstün yetenekli olan öğrencilerin sınıf atlama, okulu erken bitirme, üni-

versitelerden özel yeteneğine ilişkin olarak ders alabilmenin yasal olarak yolları açılabilir ve bu doğrultuda eğitim-öğretim yönetmelikleri düzenlenebilir.

Üstün yetenekli çocuklara yönelik olarak okul öncesi dönemden itibaren kapsayan eğitim-öğretim müfredatları geliştirilebilir. Bunun için de bu alanda uzmanlığı olan kişilerin yer aldığı bir ekip oluşturulabilir.

Bu çocuklara özel hazırlanmış, gelişmelerinin önünü açacak eğitim alabilecekleri okul öncesinden üniversiteye kadar devlet ve özel okulların açılmasıyla ilgili yasalar düzenlenebilir.

BİLSEM’lerde çalışacak öğretmenlerin istihdamında, “Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Bölümü”nden mezun olanlara öncelik verilmelidir. Çalışan öğretmenlerin en son gelişmeler doğrultusunda, sık sık hizmet içi eğitimlere tabi tutulması zorunluluk hâline getirilmelidir.

Ülkemiz genelinde üstün yetenekli çocukların bir araya gelip kaynaşmaları, ortak projeler üretebilmelerine yönelik, düzenli olarak yaz kampları programlarının desteklenmesi için yasal olarak fonlar ayrılabilir. Çünkü ülkemizde yapılan bu kamplar ücretli olup, sadece ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları faydalanabilmektedir.

Bu çocuklara sahip olan ailelerin “çocukların özellikleri, değerler eğitimi, baş etme mekanizmaları vb. gibi” pek çok konuda bilinçlendirilmelerine yönelik devletin zorunlu politikası hâline getirilerek, bu eğitimlere katılımları takip edilebilir. Yurt dışında bazı ülkelerde çocuğun ve ailenin eğitimlere katılımı zorunludur ve katılıp katılmadıkları takip edilmektedir.^{8,21,24} Çünkü pek çok aile bu çocuklara yaklaşım konusunda çok duyarsız davranabildiği gibi, evin yönetiminin tamamen merkezine de alabilmektedir.

Engelli kapsamına giren çocukların eğitimiyle ilgili özel kurumların devlet tarafından desteklenmediği gibi, üstün yetenekli çocuklara yönelik özel kurumların da desteklenmesi sağlanabilir. Böylece yetenekli çocukların eğitimiyle ilgilenecek özel kurumların açılmasının önü açılmış olur.

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Üstün yetenekli çocukların eğitiminde Yüksek Öğretim Kurumu işbirliği içerisinde, bu çocukların olduğu BİLSEM, fen liseleri, özel veya kamu okullarında öğretim üyelerinin de ders vermeleri ve ortak proje yapmaları desteklenebilir.

Bu çocuklar için ana-babaları ve okul-aile birliği ile ilişki kurup özel ders ya da en yakın üniversiteden ders alabilmelerinin yollarının açılmasında, Milli Eğitim Bakanlığı yönetmelikleri yeniden gözden geçirilebilir.

Çocuklarla ilgilenen meslek dallarının eğitim müfredatlarına üstün yeteneklilerin eğitimine yönelik konular eklenmelidir.

Sınıf öğretmenlerine üstün yetenekli çocukların özellikleri, eğitimleriyle ilgili hizmet içi eğitimler verilmeli, uygulamaya yönelik projeler yapmaları desteklenmelidir.

Üstün yetenekli öğretmenlerine uzmanlık belgesi veren “European Council for High Ability (ECHA)” sertifikalarına sahip olmaları sağlanabilir.

Tanılama işlemlerinin yapıldığı RAM, BİLSEM’lerin maddi olarak desteklenmesi (araç-gereç, malzeme, materyal vb.) sağlanmalı ve sık sık işlerliği bakımından denetlenmelidir. Ülkemizde bilimsel çalışmalar yönünden aktif olan TÜBİTAK ile iletişim kurmaları, bu kurumların da fonlar ayırmaları desteklenmelidir.

Çocukların eğitim gördüğü bütün okullarda hemşirelerin de istihdam edilmesiyle, okul sağlığı hemşireliği hizmetleri kapsamında, bu özellikleri gösteren çocukların erken tanılanmasından ailelerin yönlendirilmesine kadar pek çok faaliyetlerin (eğitici, danışmanlık vb.) multidisipliner bir ekip anlayışıyla yürütülmesi sağlanabilir.

ÜSTÜN YETENEKLİLİK-ÜSTÜN ZEKÂLILIK VE HEMŞİRELİK

Hemşirelik; bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını koruyan, geliştiren ve yükselten, toplumun her kesimindeki kişilerin aklen, bedenlen, ruhen ve sosyal bakımdan sağlığının bozulması hâlinde, tıbbın gerektirdiği bilgi ve becerilerle onların bakımını

planlayan, uygulayan, takip eden ve değerlendiren diğer taraftan birey, aile ve topluma ihtiyaçları doğrultusunda danışmanlık, eğitim veren bir meslektir.²⁹ Hemşireliğin temel amacı, kendi temel gereksinimlerini karşılayamayan bireye yardım etmektir. Hemşirenin sağlıklı veya hasta bireye verdiği bakımda başarılı olması için insan gereksinimlerini ve bunların önceliklerini bilmesi gerekmektedir. Ancak hangi gereksinimin önemli olduğu ve hemen karşılanması gerektiğinin bireye özgü olduğu da unutulmamalıdır.³⁰ Hemşirelik bakımının etkinliği hemşirenin insanı bir bütün olarak ele alması ve bütün yönleriyle tanınması oranında artmaktadır.³¹ Toplumdaki bireylerin gereksinimlerini karşılamak üzere önlemler almak, ailelere eğitimler vermek hemşirenin sorumluluğudur.

Hemşireler rol ve sorumluluklarını yerine getirirken pek çok özel durumda olan gruplarla da karşı karşıya kalabilmektedir. Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri bu özel gruplardan bazılarıdır. Engelli, otistik çocukların bakım ve yaklaşımında olduğu gibi, tanılanmasından çocukların ve ailelerinin eğitimlerinin planlanmasına kadar özel itina gerektirir. Hemşireler, yaşlılarına nazaran üstün zekâlı-yetenekli özelliklerini gösteren çocuklarla karşılaştığında, aileleri tanılanması konusunda rehberlik ve danışmanlık yaparak RAM, BİLSEM vb. kurumlara yönlendirmelidir. Çocuğun ve ailenin bu duruma uyumunda yardımcı olmalı, sürekli olarak profesyonel destek almaları konusunda eğitim vermelidir. Çünkü bazı aileler çocuklarının yaşlılarına nazaran farklı özellikler göstermesini normal karşılarlarken, bazı aileler de abartarak çocuğun tamamen ailedeki kontrolü ele geçirmesine izin verebilmektedir. Her iki durumda da çocuk ve aile bu süreçten olumsuz etkilenmekte, çocuğun potansiyeli doğrultusunda eğitim alması sağlanamamaktadır. Bu konuda

özellikle okulda, Aile Sağlığı merkezleri ve çocuk kliniklerinde çalışan hemşirelere çok büyük sorumluluklar düşmektedir.

Literatür incelendiğinde, üstün yetenekli çocuklarla ilgili yapılan araştırma sonuçlarının önemli bir kısmının, bu bireylerin benlik saygısı üzerinde olduğu görülmektedir. Bu çocuklara ve ailelerine yönelik olarak Abraham Maslow, Virginia Henderson gibi kuramcılarının yaklaşımlarından yararlanılabilir. Hümanistik, bütüncül yaklaşımı ve temel insan gereksinimlerini temel alan Maslow'un kuramında "İhtiyaçlar Hiyerarşisi"ne göre, insanın en temel ihtiyaçlarının asgari düzeyde karşılandıktan sonra, piramidin en üst basamağında yer alan "kendini gerçekleştirme" basamağında, kişinin sahip olduğu potansiyeli ve yeteneklerini açığa çıkarmak için duyduğu ihtiyaçtan bahsedilmektedir.^{24,31} Bu çocukların kendi yetenekleri doğrultusunda gereksinim duydukları eğitimi aldıklarında, kendilerini gerçekleştirdiklerinde daha mutlu ve sağlıklı bir birey olma yolunda ilerlemeleri sağlanabilir. Henderson'un hemşirelik tanımının en büyük kuramsal kaynağı temel insan gereksinimleridir. Maslow'un kuramı ile Henderson'un hemşirelik bakımı bileşenleri arasındaki ilişkide, Henderson'un da fizyolojik ve güvenlik gereksinimlerine öncelik verdiği görülmektedir.^{30,31} Kendini gerçekleştirme ve üretme fırsatını bulamayan çocuklar kendisine, ailesine, hatta topluma zarar bile verebilir.

Tüm bunlardan yola çıkarak; üstün yetenekli çocukların tanılanması ve gereksinimlerinin karşılanmasında yolu kesişen pediatri hemşirelerinden öğretmenlere, hekimlere kadar pek çok meslek grubu, multidisipliner bir yaklaşımla üzerlerine düşen sorumluluğun bilincinde olarak iş birliği içinde hareket etmelidir.

Unutmayalım ki; "*Her çocuk özeldir*".

KAYNAKLAR

1. Kirk SA, Gallagher JJ, Coleman MR, Anastasiow N. Educating exceptional children. 13rd ed. USA: Houghton Mifflin Company; 2011. p.1-30.
2. Kurtdaş Mç. [Gifted students and the education of gifted students in science and arts centers (Malatya Science and Arts Centers case)]. Hikmet Yurdu 2012;5(10):151-1.
3. Walsh WB, Betz NE. Test and Assessment. 4th ed. Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall; 2000. p.5-300.
4. Kulaksızoğlu A. [Basis of development, adolescence theories and definitions]. Ergenlik Psikolojisi. 7. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi; 2005. p.1-36.
5. Sak U. [Intelligence-definition and history]. Üstün Zekâlılar-Özellikleri, Tanılanmaları Eğitimleri. 1. Baskı. Ankara: Maya Akademi Yayınevi; 2011. p.1-20.
6. Gardner H. The theory of multiple intelligences. Multiple Intelligences: The Theory in Practice. 1st ed. New York: Basic Books; 1993. p.1-49.
7. Karaküçük SA, Oral EA. [Individual differences in education]. Ersanlı K, Uzman E, editörler. Eğitim Psikolojisi. 1. Baskı. İstanbul: Lisans Yayıncılık; 2008. p.1-0.
8. Levent F. [The characteristics of gifted children]. Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak. 1. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2013. p.3-6.
9. Ömeroğlu E. [Place of creative drama in meeting the educational needs of gifted children]. Şirin MR, Kulaksızoğlu AA, Bilgili E, editörler. Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Seçilmiş Makaleler. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2004. p.311-5.
10. Ataman A. [Who is a gifted child?]. Üstün Zekâlılar ve Üstün Yetenekliler. Geleceğin Mimarları Üstün Yetenekliler Sempozyumu 2012. p.1-22.
11. Summak MS, Çelik Şahin Ç. [Defining standards for principal, teacher competencies and instructional objectives in science and arts centers]. Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi 2014;2(2):86-4.
12. Bakioğlu A, Levent F. Suggestions for gifted education in Turkey. Journal of Gifted Education Research 2013;1(1):31-44.
13. Uzun M. [Gifted or talented children and specifications]. Üstün Yetenekli Çocuklar El Kitabı. 1. Baskı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2004. p.15-34.
14. Gündüz T. [Moral development and education of gifted children]. İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 2010;1(1):157-7.
15. Ersoy Ö, Avcı N. [Special education]. İstanbul: Ya-pa Yayıncılık; 2004. p.1-50.
16. Cutts NE, Moseley N. [Diagnostics]. Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi. Ersevîm İ, çeviri editörü. 2. Baskı. İstanbul: Özgür Yayıncılık; 2004. p.5-50.
17. Horn C. Raising expectations of children from poverty. Gifted Education Pres Quarterly 2002;16(4):2-5.
18. Renzulli JS. What is thing called giftedness and how do we develop it? A twenty five years perspective. Journal for The Education of Gifted 1999;23(1):3-54.
19. Stephens KR. Promoting gifted education: a parent's a guide to public relations. Parenting for High Potential 1998;7:15.
20. Çepni S, Gökdere M, Küçük M. [Examples of activities in the field of mental development model based on science from purdue for gifted students]. The Turkish Online Journal of Educational Technology 2003;2(3):147-6.
21. Baykoç N. [The history of special education]. Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim. 1. Baskı. Ankara: Eğiten Kitap Dizisi; 2012. p.10-8.
22. Gökdere M, Çepni S. [A study on the assessment of the in-service needs of the science teachers of gifted students: a case for science art center]. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi 2004;24(2):1-14.
23. Levent F. [Gifted of child and education]. In: Levent F, editör. Üstün Yetenekli Çocukların Hakları. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları; 2011. p.19-2.
24. Leroux JA, Levitt-Perlman M. The gifted child with attention deficit disorder: an identification and intervention challenge. Roeper Review 2000;22(3):171-6.
25. Dağlıoğlu HE, Alemdar M. [Being the parent of a gifted child]. Kastamonu Eğitim Dergisi 2010;18(3):849-60.
26. Stuart T, Beste A. [I knew different: Gifted to understand]. Gönenli A, çev. Ankara: Kök Yayıncılık; 2008. p.10-220.
27. Neumeister KLS. Factors influencing the development of perfectionism in gifted college students. Gifted Child Quarterly Fall 2004;48(4):259-74.
28. Oğurlu Ü, Yaman Y. [Gifted/talented children and communication]. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2010;28(2):213-3.
29. Potter PA, Perry AG. Fundamentals of Nursing. 6th ed. St Louis: Elsevier Mosby Company; 2005. p.10-8.
30. Birol L. [Nursing related concepts]. Hemşirelik Süreci Hemşirelik Bakımında Sistemik Yaklaşım. 8. Baskı. İzmir: Etki Matbaacılık; 2008. p.7-49.
31. Veliöğlu P. [Definition of nursing theory Virginia Henderson]. Eren N, editör. Hemşirelikte Kavram ve Kuramlar. 1. Baskı. İstanbul: Alaş Ofset Matbaası; 1999. p.149-71.